

Bojová cesta a poválečné osudy Valentin Novák, * 10.1.1913 Kyjev, † květen 1995 Žatec

Do protinacistického odboje jsme se my, čeští volyňští studenti ve Varšavě byli odhodláni zapojit již na podzim 1938. Tragickým impulsem byl čin našeho spolužáka, mého spolubydlícího Antonína Červeného z města Rovno, studenta lékařství, který na podzim 1938 spáchal sebevraždu na protest proti mnichovské zradě. Varšavský Kurier Polski mimo jiné připomněl, že mladý muž byl stejně starý jako Československá republika — bylo mu 20 let. Po 15. březnu 1939 naše rozhodnutí bylo jednoznačné. Ovšem čím začít, co dělat? Snažili jsme se uprchlíkům z Protektorátu poskytovat ubytování do doby, než odjeli dál. Političtí uprchlíci se převážně soustřeďovali v Katovicích, vojenští se přesunovali do Krakova k tvořícímu se Českému a slovenskému legionu v Polsku nebo přes přístav Gdyni odplouvali do Francie. Byly jich desítky; např. u mne jeden čas přespával komunistický senátor Mikulíček, který mne v roce 1944 v Anglii vyhledal a strávil jsem v jejich rodině velmi příjemnou dovolenou. 16. nebo 17. března 1939 jsme spolu s Vladimírem Tomešem z Hubína Českého a Jiřím Chramostou ze Zdobunova šli přesvědčit naše diplomaty, aby čs. vyslanectví nepředávali Němcům. Po značném přesvědčovací úsilí, kdy toto závažné rozhodnutí bylo přenášeno na čím dál nižší subalterní pracovníky, se to nakonec podařilo. Bohužel, někteří zaměstnanci čs. vyslanectví dobrovolně odešli pracovat na německé velvyslanectví. Po přepadení Polska Německem se nám naskytla možnost vstoupit do Českého a slovenského legionu v Polsku. Bez váhání jsme ji využili a dne 5.9.1939, když odjížděla skupina českých vojenských uprchlíků osobními automobily (darovanými zastupitelstvem firmy Škoda ve Varšavě) do čs. vojenské jednotky v Lešne u Baranovič, jeli s ní tři volyňští studenti: Vladimír Tomeš, Josef Kořán a já. Další naše osudy byly proto spjaty s osudy čs. jednotky v Polsku, pak v SSSR a nakonec na Západě. 11.9.1939 vyjela jednotka vlakem směr Sarny-Rovno, a protože trať byla bombardováním přerušena, nastala vynucená zastávka, během které 13.9. u Tarnopole v Hlubočku Velkém poprvé jednotka zasáhla do bojů a sestřelila dvě nacistická letadla. 17.9.1939 přesun pěším pochodem směr východ, setkání s Rudou armádou, dne 22.9. odjezd nákladními auty Rudé armády z obce Husiatyn na hraniční řece Horyň do města Kamenec Podolský a brzy na to do místa první internace čs. jednotky — Jarmolince. Odtud jsme odjeli 22.3.1940 vlakem přes Šepetovku do Oranek u města Gorkij. V Šepetovce došlo 25.3.1940 k radostnému setkání s “kvasilovskou skupinou” vojenských uprchlíků a mezi nimi byla i skupina volyňských Čechů: Vladimír Hovorka ze Zdobunova, Jaroslav Hovorka, Alois Hovorka oba z Hulče České, (Alois, strýc Jaroslava, nebyl v Palestině ze zdravotních důvodů přijat do čs. jednotky), Josef Jelínek z Mirotína, Vladimír Nájemník z Lucka, můj bratr Viktor Novák, Helena Pařízková dcera duchovního z Teremna (v Palestině nebyla do čs. jednotky přijata), Vladimír Sochor z Hubína Českého, Svatopluk Vlk z Boratína (v Historii Boratína se uvádí Jaroslav, pozn J.H.) , Alexandr Vyleťal z Rovna, Jiří Zahrádka z Kvasilova († 12.10.1944 v tankové brigádě u Dunkerque), Boris Zeman z Hlinska († 3.12.1944, jako stíhací pilot při cvičném letu). Dohromady s námi třemi, studenty z Varšavy, nás tedy bylo 13 mužů a jedna žena. Další volyňští Češi se dostali do této skupiny, nebo přímo na Střední východ jinými cestami. Celá skupina volyňských Čechů se postupně, spolu s většinou příslušníků bývalého Českého a slovenského legionu v Polsku, přesunula na Střední východ. Většina z nás odjela 7.3.1941 ze Suzdalu vlakem do Oděsy, pak sovětskou lodí Svanetia do Istanbulu v Turecku. Odtud auty do Mersiny na pobřeží Středozemního moře a z něj v podpalubí egyptské nákladní lodě do palestinského přístavu Haifa. Zde jsme se stali skutečnými československými vojáky, protože předtím, 1.11.1940 byl založen Československý pěší prapor 11 — Východní a brzy na to Československé výcvikové středisko — Východní. Velitelem bojového praporu byl pplk. Karel Klapálek (v srpnu 1944 převelen na vlastní žádost k 1. čs. armádnímu sboru v SSSR) a velitelem výcvikového střediska byl plk. Koreš. V době našeho příjezdu byly obě čs. jednotky již v Agami u Alexandrie v Egyptě a tam jsme v březnu za nimi vlakem přijeli a byli jsme zařazeni do vznikající 4. roty. V dalším jsme sdíleli všechny strasti a úspěchy tohoto praporu, které velmi prostě, poutavě a

s vojenskou vyjadřovací úsporností popsal velitel praporu Karel Klapálek ve své známé vzpomínkové knize *Ozvěny bojů*. Proto postačí zde uvést jen hlavní informace o činnosti praporu po odchodu od Alexandrie. 31.5.1941 odjezd do Západní pouště v Severní Africe a obrana frontových letišť na přístupech k městu Alexandrii. 23.6.1941 odjezd do Sýrie bojovat proti vichystickým Francouzům (převážně to byli příslušníci Cizinecké legie a v ni bojovali proti nám, bohužel, také Češi a Slováci). Tažení skončilo 2.8.1941 jejich porážkou a dohodnutou evakuací ze Středního východu. Až do října 1941 prapor střežil sýrsko-turecké hranice a důležité komunikační uzly v severní Sýrii v prostoru větším než Čechy. V tomto období byla nejdůležitějším nepřítelem nemoc — malárie. 14.10.1941 odjezd přes Palestinu, Alexandrii a pak torpédoborci Healty a Napier do Tobrúku, který byl obležen italskými a německými vojsky a byl přístupný jen z moře. Prapor udatně bojoval při obraně Tobrúku a bylo to jeho nejdůležitější bojové vystoupení. Prapor měl nejdříve obranný úsek široký asi 5 km. Sousedy byli vpravo Australané a vlevo polská Samodzielna Brygada Strzelców Karpatskich, s kterými jsme se seznámili již v Sýrii. Pak Australané odešli, náš úsek se rozšířil a sousedy po obou stranách byli Poláci. Bylo to přímo symbolické. To, čeho nebylo dosaženo v září 1939, bojovat společně bok po boku, se stalo skutkem o dva roky později v maličkém měřítku a daleko od Varšavy a Prahy. Ke konci tohoto období byl náš obranný úsek opět rozšířen a prapor byl po taktické stránce podřízen velení polské brigády. Skvěle jsme spolu vycházeli. Dne 10.12.1941 byl Tobrúk osvobozen 8. armádou. Prapor zůstal v Tobrúku až do konce března 1942. 7.4.1942 odjezd po souši do Haify v Palestině, od května 1942 byl Čs. pěší prapor 11. — Východní zrušen a na jeho základě vytvořen 200. československý lehký protiletadlový pluk o třech praporech, který již v červnu 1942 převzal protiletadlovou obranu Haify, Bejrútu a dalších míst v Libanonu a v Palestině. Když nacisté byli spojeneckými vojsky v Severní Africe zahnáni opět daleko na západ a námi chráněné objekty byly již mimo dolet jejich letadel, pluk byl přesunut blíže k frontě. 24.12.1942 odjezd pluku do Tobrúku a plnění úkolů při obraně letišť v okolí Tobrúku a tobrúckého přístavu. 16.6.1943 prapor opustil Tobrúk (severoafričké válčiště po porážce Němců a Italů přestalo existovat) a na luxusní lodi *Mauretania* (cestou kolem Afriky) přijeli jeho příslušníci 11.8.1943 do Anglie. 18.-20.8.1943 byl 200. čs. lehký protiletadlový pluk — Východní zrušen a většina jeho příslušníků doplnila tankovou brigádu.

Vrátíme se poněkud časově zpět. Kolem 100 příslušníků 200. čs. lehkého protiletadlového pluku však podruhé do Tobrúku dne 24.12.1942 neodjelo. Na výzvu čs. velení se předtím přihlásili k letectvu a mezi nimi bylo i pět volyňských Čechů: Jelínek, Valentin Novák, Sochor, Tomeš a Zeman. Již 1.1.1943 připluli (kolem Afriky) do skotského přístavu Glasgow. Piloty-stíhači se stali Jelínek a Zeman. K 311. čs. bombardovací peruti se dostali zbývající tři. V této době byla peručka již vybavena novými čtyřmotorovými letouny Consolidated Liberator, které vydržely ve vzduchu až 15 hodin, byly opatřeny radiolokátory, reflektory pro noční hlídkování a poměrně velkým počtem kulometů pro obranu proti stíhačkám. Posádka Liberatoru byla devítičlenná. Peručka byla přeškolená pro protiponorkovou činnost a zařazena k letectvu pobřežního velitelství. Tato opatření byla vynucena “totální ponorkovou válkou,” kterou vyhlásilo a provádělo nacistické Německo. Ztráty způsobované spojeneckému loďstvu byly přímo obrovské a opět, jako v “bitvě o Anglii”, hlavní tíha boje připadla letectvu. Nejdříve byl operačním prostorem letky Biskajský záliv. Po uskutečnění invaze spojenců do Francie se stalo úkolem letky protiponorkové hlídkování v severním Atlantiku až za polární kruh a doprovod konvojů plujících tudy kolem Norska do SSSR. Tam také posádka letounu Liberator (označen v letce písmenem N), jejímž příslušníkem jsem byl jako radarista-střelec, dosáhla svého největšího bojového úspěchu. Koncem října 1944 u břehů Norska potopila s použitím raket a hlubinných min nepřátelskou ponorku. Posádka Liberatoru N létala na protiponorkové hlídce hluboko do oceánu až k Faerským ostrovům nebo do Baltského moře až ke Štětínu a při zpáteční cestě úspěšně útočila na ponorkovou základnu na ostrově Bornholm. O ukončení války se posádka Liberatoru N dověděla při denní hlídce nad Severním mořem. Pak přišlo ještě několik hlídek nad oceánem — pátrání po ponorkách, které údajně unikaly do jihoamerických přístavů a na svých palubách nesly nacistické pohlaváry.

18. 8. 1945 se uskutečnil slavný a vytoužený let — do osvobozené vlasti. Nastaly starosti nového života, v němž bylo všelicos, mnohdy i velmi nepříjemného.

Osudy v osvobozené vlasti V roce 1946 byl Valentin Novák přijat za důstojníka z povolání jako pilot (pilotní výcvik absolvoval v roce 1949), byl povýšen do hodnosti štábního kapitána, ustanoven náčelníkem štábu útvaru. Vše tedy mělo normální průběh. Pohroma přišla v druhé půli roku 1949, kdy byli všichni letci ze Západu propuštěni z armády a záhy, spolu s mnohými vojáky z Východu, souzeni a pak i bez soudu vězněni. Valentin Novák byl zatčen v den svých třicátých sedmých narozenin dne 10.1.1950. Při domovní prohlídce mu byly zabaveny naprosto netajné a nezávadné písemnosti, které pak “znalec”, pracovník obranného zpravodajství (OBZ), zhodnotil jako předměty služebního nebo dokonce státního tajemství. Již 13.2.1950 byl na základě takového účelového “zhodnocení” odsouzen na 4 měsíce vězení, ale po odpykání trestu místo propuštění domů byl uvězněn spolu s jinými kolegy na Mírově. Na jaře 1951 se v OSN projednávala otázka vězněných důstojníků na Mírově a na základě toho zvláštní komise vedena důstojníkem SNB v létě 1951 přímo v Mírově téměř u všech případů konstatovala neoprávněné věznění. Rehabilitován však nikdo nebyl. Ještě v roce 1956 po odhalení kultu osobnosti byly žádosti o rehabilitace zamítnuty. Až v roce 1963 na žádost Valentina Nováka podal Generální prokurátor-vrchní vojenský prokurátor Nejvyššímu soudu-vojenskému kolegiu stížnost pro porušení zákona. Tento soud stížnost projednal 11.9.1963 a shledal, že zákon byl v případě Valentina Nováka skutečně porušen a rozsudek ze dne 13.2.1950 v plném rozsahu zrušil. To byla jen jedna stránka věci. Mimosoudní rehabilitace, včetně hmotného odškodnění nebyla již nikdy úplná. Nebyly a nemohly být odčiněny křivdy morální, zpackaný život, vynucené nepřiměřené zaměstnání s velmi nízkým platem, značné finanční poškození i při výměře důchodu z nízkého platu, takže se nemohl uplatnit ani přírůstek za odbojovou činnost. S trpkostí se připomínají slova, kterými nás ujišťovali během války vysocí činitele v exilu jak na Západě, tak na Východě, že “vlast nám to nikdy nezapomene.”
Nezapomněla!??

Ze vzpomínek Valentina Nováka, zapsaných Mikulášem Šeret'ukem v rukopise kroniky obce Kvasilova, vybral a doplnil Jiří Hofman.
Praha v lednu 1998.